

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ

KAPGEM

KAMU POLİTİKALARI ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ

DEZENFORMASYONLA MÜCADELE POLİTİKA RAPORU

Editör

Prof. Dr. Fatih KIRIŞIK

Hazırlayanlar

Dr. Öğr. Üyesi Mesut YILMAZ

Doç. Dr. Burak TÜRTEEN

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Mehmet AKAY

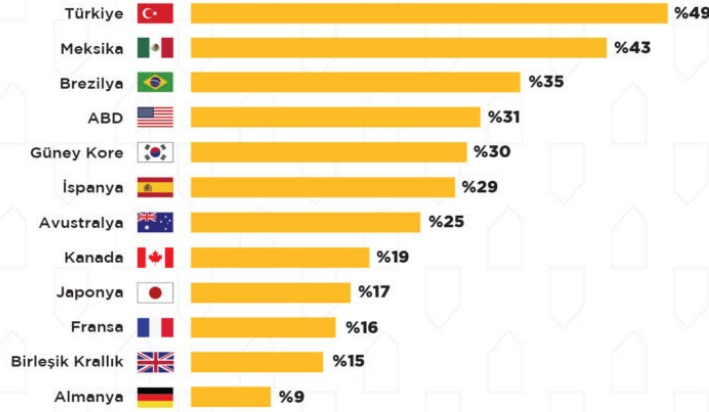
KAPGEM-5

07.11.2025

GİRİŞ

Dezenformasyon, günümüzde iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonucunda son derece önemli bir sorun haline gelmiştir. Özgürce fikirlerin paylaşıldığı internet ve sosyal medya platformlarında, kötü niyetli kişiler başka bir kişi, kurum veya birtakım grupları hedef alarak sahte haberleri çok kolay bir biçimde yayabilmektedir. Ulusal bir güvenlik sorunu haline gelen bu durumun engellenebilmesi için sahte haberin üretilmesi ve yayılmasının önüne geçilmelidir.

Demokratik toplumlarda fikirlerin özgürce ifade edilebilmesi demokrasinin gerekliliklerinden birisidir. Bu özgürlük, bazı zamanlar yanlış anlaşılabilir başkalarının özgürlük alanının ihlâl edilmesiyle; dezenformasyon ve dezenformasyon ile ilişkili kavramları ortaya çıkarmaktadır. En basit haliyle bir kişiye zarar vermek için kasten sahte haber üretmek dezenformasyondur. Dezenformasyon, kötü niyetli kişiler tarafından belirli bir zamanda belirli bir kişiyi ya da kurumu hedef alarak üretilen sahte haberin yayılımı ile gerçekleşen bir olaydır. Dezenformasyon ile mücadelede çok yönlü düşünülerek hem ifade özgürlüğünün korunması hem de dezenformasyonun sorumlularına gerekli yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Dezenformasyonun olmaması için caydırıcı politikalar açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulmalıdır. Buna rağmen yine de toplum içinde dezenformasyon üretmeye ve yaymaya çalışanlara karşı ise toplumun eğitim yoluyla bilinçlendirilmesi gereklidir. Dolayısıyla bu yazıda dezenformasyondan ve onunla ilişkili kavramlardan, türlerinden ve örneklerinden söz edilerek dezenformasyona karşı neler yapılabileceğine yönelik politika önerilerine yer verilmiştir.

Sahte habere en çok maruz kalan ülkeler*% bir önceki haftada uydurma habere maruz kalanların oranı**

Kaynak: Reuters Institute Digital News Report 2018
<http://www.digitalnewsreport.org/>

* Seçilen ülkeler
n= 37 ülkeden 74,000 katılımcı (Oca/Şub 2018)

Kaynak: (Foça, 2018)

1. Dezenformasyona Karşı Neler Yapılmalı?

Tıpkı bulaşıcı bir hastalık gibi hızla yayılan sahte haberler, bir “enfodemi”ye (Bilgi Salgını) yol açmaktadır (Han, 2022: 28). Gerçekler ise yetişmekte zorlanmaktadır; çünkü sahte haberler, doğrulara göre sosyal medyada %70 daha fazla paylaşılmaktadır (Aral, 2022: 85).

X (Twitter) platformunda sahte haberlerin gerçek haberlerden altı kat daha hızlı yayıldığı tespit edilmiştir. Çünkü dijital medya toplumu bir skandal ve infial toplumdur (Han, 2024: 17). Sahte haberler sansasyonel oldukları için günlük haberlerden daha çarpıcı ve ikna edicidir.

Tüm bunlara rağmen ve hakikatin, sahte haberleri yakalaması zor olsa da hiçbir şey yapmamak yerine sahte haberlerin yayılım hızını düşürebilmek için yapılması gerekenler üç başlık altında ele alınmıştır.

1.1. İnfialin Önüne Geçebilmek

Sahte haberlerin yarattığı infial dalgaları hızla büyüyüp aynı hızla kaybolabilir (Han, 2024: 17). Bu etkiyi azaltmak için yeni konuların gündeme girmesi veya haberin gerçek dışı olduğuna dair ardışık açıklamaların yapılarak gündemde tutulması gerekir.

Ancak sahte haberlerin yarattığı infialli yalnızca açıklamalarla gidermek mümkün değildir. Çünkü bu haberler, insanların duygularına ve psikolojilerine doğrudan etki eder. Toplumda oluşan bu duygusal sarsıntı, gerçeğin ortaya çıkmasıyla hemen kaybolmaz; zira duygular akıldan daha kalıcı izler bırakır. Bu nedenle, sahte haberlerin psikolojik etkilerini azaltmak için toplumun duygularına hitap eden karşı mesajlar daha etkili olabilir.

1.2. Yetkililerden Açıklama

Dezenformasyonun ortaya çıkışı çoğu zaman anonim ve bot hesaplar aracılığıyla olmakta ve hızlıca yayılmaktadır (Swenson ve Goldin, 2024). Aslında Han'ın (2022) hakikatin sahte haberi yakalayamayacağına dair ifadesi, bir anlamda görünmeyen ve hızla yayılan sinsi bir düşmana karşı verilen mücadeleye benzemektedir. Bu mücadelede gerçek kişilerin yer alması, hakikatin sahte habere yetişmesini sağlayabilir. Bu gerçek kişilerin de sahip olduğu statü yükseldikçe, yani birincil ağızlardan duyulacak açıklamalar oldukça dezenformasyonun etkisi azalacaktır.

Dezenformasyonun ortaya çıkışı çoğu zaman anonim ve bot hesaplar aracılığıyla olmakta ve hızlıca yayılmaktadır (Swenson ve Goldin, 2024). Han'ın (2022) belirttiği hakikatin sahte haberi yakalayamayacağına dair düşünce, bir anlamda görünmeyen ve hızla yayılan sinsi bir düşmana karşı verilen mücadeleye benzemektedir.

Bu mücadelede gerçek kişilerin yer alması, hakikatin sahte habere yetişmesini sağlayabilir. Bu gerçek kişilerin de sahip olduğu statü yükseldikçe, yani birincil ağızlardan duyulacak açıklamalar oldukça dezenformasyonun etkisi azalacaktır.

1.3. Stabilité Kazanan Dezenformasyon ile Mücadele

İnfial toplumu, skandallara hızlıca tepki verip aynı hızla unutan bir yapıya sahiptir (Han, 2024: 17). Sosyal medyada yayılan skandallar geçici olsa da ana

akım medyanın bunları gündemde tutması skandallara kalıcılık kazandırmaktadır. Bu durum, dezenformasyonla mücadeleyi zorlaştırır.

Buna karşılık, doğruların kanıtlarıyla açıklanması ve uzman yorumcuların gerçeği destekleyen değerlendirmeler yapması, dezenformasyonun etkisini azaltabilir.

2. Politika Önerileri

Her ne kadar kendiliğinden ortaya çıkıyor sanılsa da dezenformasyonlar ciddi bir hazırlık süreci sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu da dezenformasyonla mücadelede dezenformasyon ortaya çıkmadan dezenformasyon yönetimi faaliyetlerinin organizasyonunu gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda dezenformasyonla mücadelede şu politika önerileri hayata geçirilebilir.

2.1. Medya İçeriklerinin Olduğu Gibi Kabul Edilmemesi İçin Medya Okuryazarlığı Eğitimi

Medya içeriklerinin sorgulanarak tüketilmesi için hayati olan medya okuryazarlığı eğitiminin, Türkiye’de ortaokuldan daha erken yaşlarda başlatılması, iletişim uzmanlarınca verilmesi ve okullarda medya uzmanlarının düzenli seminerleriyle desteklenmesi gerekmektedir.

2.2. Dezenformasyon Maddesinde Açık ve Net İfadelerin Yer Alması Gerekliliği

18 Ekim 2022’de TCK’ya eklenen (Madde 217/A) “Dezenformasyon Yasası” ile; Sırf halkta panik yaratma amacıyla, ülke güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlıkla ilgili gerçeğe aykırı bilgiyi kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kişi, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Dezenformasyon kavramının daha net tanımlanması gerekmektedir. “Halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak” ifadesi dezenformasyonun yalnızca bir yönünü yansıtmaktadır. “Gerçeğe aykırı bilgi” yerine “sahte haber” veya “sahte içerik” gibi açık ifadelerin kullanılması önerilmektedir.

Dezenformasyon, yalnızca korku yaratmak için değil, kişilerin veya kurumların itibarını zedelemek, iftira atmak ya da hakaret etmek amacıyla da yapılabilmektedir. Bu tür içerikler insan hak ve özgürlüklerini ihlal eder.

Medya aracılığıyla gerçekleştirilen dezenformasyona karşı kişi ve kurumların yasal olarak korunması gereklidir; aksi hâlde toplumsal huzur, kamu düzeni ve hukuk sistemine güven zarar görebilir.

2.3. Kurumların Kendine Ait Doğrulama Platformuna Sahip Olması

Gerçek ile sahte haberin yoğun bilgi akışında karıştığı günümüzde, dezenformasyonla mücadele için kurumsal bazda özel alanlara ihtiyaç vardır. Bu amaçla, kurumların kendi “Doğrulama Platformları”nı oluşturmaları büyük önem taşır. Kurumsal internet sitelerinde “Haber Doğrulama Merkezi” başlığıyla ayrı bir sekme açılması ve sadece doğru bilgilerin bu alanda yayınlanması önerilmektedir.

Bu platformlar, kurum veya personel hakkında yayılan yanlış bilgileri doğrudan yanıtlayarak dezenformasyonun yayılımını azaltabilir. Ayrıca, kurum çalışanları ve bilinçli bireylerin bu doğrulama içeriklerini kendi sosyal medya hesaplarında paylaşmaları, doğru bilgilerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayacaktır.

2.4. Anonim ve Bot Hesaplara Yönelik Yaptırım Gerekliliği

Anonim kullanıcılar ve bot hesaplar, sosyal medyada saygısız, saldırgan paylaşımlar yaparak ve kamuoyu algısını manipüle ederek dezenformasyonu artırmaktadır. Toplum güvenliği için, bu tür hesaplara yönelik yasal düzenlemeler acilen yapılmalıdır. Hukuki önlemler kapsamında, dezenformasyon yapan anonim hesap sahiplerinin kimlikleri, ilgili platformlarla iş birliği yapılarak tespit edilmeli ve hukuki süreç başlatılmalıdır.

2.5. Medya Sektörü Yöneticilerinin İletişim Fakültesi Mezunu Olması

Gazetelerin sadece ilan verebilmek için iletişim fakültesi mezunu çalışanlara sahip olması, editoryal olarak gazetelerin niteliğinin geri planda kaldığının bir göstergesidir. Dezenformasyonun önüne geçilebilmesi ve gazetecilik mesleğinin daha yüksek standartlara çıkarılması için 5187 sayılı Basın Kanunu'nda sorumlu müdür veya süreli yayın sahibinin iletişim fakültesi mezunu olması koşulu getirilmelidir.

2.6. Türkiye Medya Kurumu'nun Kurulması

Medya sektöründe çalışanların fikrî ve malî güvencelerini sağlamak, medya etik ilkelerini oluşturmak, etik ilkelerin uygulanmasını takip etmek, meslek içi eğitimleri planlamak, meslek unvanlarının alınmasında kriterleri belirlemek gibi görevleri yapacak kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu hüviyetinde Türkiye Medya Kurumu kurulmalıdır.

Batılı ülkelerde bu görevi yürüten gönüllü basın mensuplarının oluşturduğu basın konseyleri etkili bir rol üstlenmektedir. Basın etik ilkelerinin uygulanmasında Batılı basın konseyleri oldukça başarılı olmaktadır. Ancak Türkiye'de meslek örgütlenmeleri kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Medya sektörünün de diğer meslek kuruluşları gibi bir meslek kuruluşuna sahip olması medya çalışanlarının haklarının korunması, medya etik ilkelerine uyulması, hukuk çerçevesinde faaliyet gösterilmesi gibi pek çok açıdan önemli katkılar sağlayacaktır (Kırışık vd., 2019).

2.7. Dezenformasyon Bülteninin TV-Radyo Ana Haber Kuşaklarında ve Gazetelerde Yayınlanması

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığının sorumluluk ve takibinde dezenformasyona karşı farkındalık yaratmak ve doğru bilgi sağlamak için

TV/radyolarda 2 dakikalık sabit günlük ve gazetelerde yarım sayfalık haftalık "Dezenformasyon Bültenleri" yayınlanması önerilmektedir.

SONUÇ

Dezenformasyonla mücadelede çözüm önerileri bireysel, kurumsal ve sistem düzeyinde ele alınmalıdır. Bireysel düzeyde, eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı eğitimleri bireylerin dezenformasyona karşı direnç geliştirmesini sağlar.

Kurumsal düzeyde, bağımsız denetim mekanizmaları, etik gazetecilik standartları ve şeffaf kamu iletişimi desteklenmelidir.

Sistem düzeyinde ise, sosyal medya algoritmalarının düzenlenmesi, bot hesap ağlarının tespiti ve uluslararası standartlara uygun dijital mevzuatın oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye açısından, dezenformasyonla mücadelede demokratik değerlerin gözetilmesi, sivil toplumun sürece dahil edilmesi ve yerel gazeteciliğin desteklenmesi uzun vadeli stratejiler arasında yer almalıdır.

Türkiye’de dezenformasyonla etkin mücadele, ancak çok paydaşlı, hak temelli ve şeffaf bir stratejiyle mümkündür. Dezenformasyon, sadece teknik bir iletişim sorunu değil, aynı zamanda toplumsal bir güven krizidir.

Bu nedenle, mücadele yalnızca bilgi doğrulama ile sınırlı kalmamalı, aynı zamanda toplumsal kutuplaşmayı azaltacak, kamuya güveni yeniden inşa edecek politikalarla desteklenmelidir. Demokratik toplumların ayakta kalabilmesi için tam ve doğru bilgilendirme temel bir zorunluluktur.

KAYNAKÇA

- Aral, S. (2022). *Furya makinesi: Sosyal medya seçimlerimizi, ekonomimizi ve sağlığımızı nasıl bozuyor?* Tellekt.
- Foça, M. A. (2018). Araştırma: Türkiye sahte habere en çok maruz kalan ülke., <https://teyit.org/teyitpedia/turkiye-sahte-habere-en-cok-maruz-kalan-ulke>
- Han, B-C. (2022). *Enfokrasi: Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*, (Çev. M. Özdemir). Ketebe.
- Han, B. C. (2024). *Sürünün içinde: dijital dünyaya bakışlar*. İnka.
- Kırışik, F., Kurban, S., & Pekel, A. (2019). Türkiye'de basın özgürlüğü-devlet güvenliği ekseninde yaşanan tartışmalar ve bir model önerisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(96), 119-134. <https://doi.org/10.36484/liberal.641067>
- Swenson, A. & Goldin, M. (2024). Anonymous users are dominating right-wing discussions online. They also spread false information. <https://apnews.com/article/misinformation-anonymous-accounts-social-media-2024-election-8a6b0f8d727734200902d96a59b84bf7>